

ЭРНАЗАРОВ Одилжон,
Ўзбекистон халқаро ислом академияси
Диншунослик ва жаҳон динларини
қийёсий ўрганиш UNESCO кафедраси доценти в.б.,
тарих фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD)
E-mail: odil.ernazarov.88@mail.ru

КОРЕЯДА МУСУЛМОНЛАРНИНГ ЎЛКА МАДАНИЯТИГА МОСЛАШУВИ ТАРИХИ

ИСТОРИЯ АДАПТАЦИИ КОРЕЙСКИХ МУСУЛЬМАН К МЕСТНОЙ КУЛЬТУРЕ

HISTORY OF THE ADAPTATION OF KOREAN MUSLIMS TO INDIGENOUS CULTURE

Аннотация: Мақолада Корея яриморелида ислом динининг тарқалишига доир илк тарихий жараёнлар ёритилган. Бунда яримореланинг ижтимоий-сиёсий, маданий ва географик муҳити тавсифланган ўрта аср мусулмон манбалари ва қолаверса, қўҳна корейс соломаларининг замонавий инглиз тилига таржима қилинган версияларидан фойдаланилган.

Мусулмон жамоаларининг Корея яриморелида шаклланиши турли тарихий босқич ва шароитлар кечган. Биринчи босқичда мусулмон ва корейслар ўртасидаги муносабатлар тижорат асосида бошланиб, мусулмонлар шунга монанд равишда “daesik” деб аталган. Кейинги босқичда мусулмонларга нисбатан “hoehoe” атамаси шилатилиб, бу ном ягона географик ҳудудда яшаб, маҳаллий аҳоли билан тенг манфаатли ҳамкорлик қиладиган ва рақобатга қирашадиган хорижий халқларнинг умумий мазмунини ифодалаган.

Калит сўзлар: “Фан-Фанг”, Бирлашган Силла, Ибн Хурдазбих, Ибн Рустах, Ибн ал-Надим, Абул Фидо, Ибн ал-Бакувий, “Китаб ал-масалик вал-мамалик”, “Билим ва умумий кузатувлар”, Цюаньчжоу, Ханчжоу.

Аннотация: В статье описываются первые исторические процессы распространения ислама на Корейском полуострове. В ней использованы средневековые мусульманские источники, описывающие общественно-политическую, культурную и географическую среду полуострова, а также современные англоязычные версии древних корейских хроник.

Формирование мусульманских общин на Корейском полуострове проходило различные

исторические этапы и условия. На первом этапе отношения между мусульманами и корейцами завязались на коммерческой основе, и соответственно мусульмане назывались «дэсик». На следующем этапе для обозначения мусульман стал использоваться термин «хоехо», и это название выражало общее содержание иноземных народов, проживающих в едином географическом ареале, на равных сотрудничающих с местным населением и вступающих в конкуренцию.

Ключевые слова: “Фан-Фанг”, Объединённое Силла, Ибн Хурдазбих, Ибн Рустах, Ибн ал-Надим, Абул Фидо, Ибн ал-Бакуви, Общий обзор дорог и королевства, Обучение и общее обследование, Цюаньчжоу, Ханчжоу.

Annotation: The article covers the first historical processes on the spread of Islam in the Korean Peninsula. It were used the medieval Muslim sources described the socio-political, cultural and geographical environment of the peninsula and the modern English versions of ancient Korean chronicles.

The formation of Muslim communities on the Korean Peninsula has gone through various historical stages and conditions. In the first stage, the relationship between Muslims and Koreans began on a commercial basis, and Muslims were similarly referred to as “daesik”. In the next stage, the term “hoehoe” was used against Muslims, a term that refers to the general meaning of foreign peoples living in a single geographical area and cooperating and competing on an equal footing with the local population.

Keywords: Fan-Fang, Unified Shilla, Ibn Khurdadbih, Ibn Rustah, Ibn al-Nadim, Abu'l Fida, Ibn al-Bakuwi, General Survey of Roads and Kingdom, Learnings and General Survey, Quanzhou, Hangzhou.

КИРИШ

Корейс ва мусулмон халқлари ўртасидаги илк алоқалар тарихи ҳақида IX асрга оид мусулмон географларининг асарларида учратиш мумкин. Ибн Хурдазбих, ал-Идрисий каби йигирмага якин мусулмон олимлар ўз асарларида Силла қироллиги номини зикр қилишган. Муаллифлар асосан Силланинг қулай иқлим шароити, серунум тупроғи, аҳолининг фаровон турмуш тарзи ҳақида маълумот тақдим қилишган. Улар тақдим қилган маълумотлар асосида мусулмон дунёси Корея яриморелига эътибор қаратганлиги, иккинчи томондан, корей томони ислом дунёси билан алоқалар боғлашга катта қизиқиш билдирганлиги кўзга ташланади.

Мусулмон географларининг Корея яриморели (Силла) ҳақидаги маълумотларида у ерни “Хитойнинг шарқи” дея тавсифлаб,

чин юртидаги мусулмонлар ўрнашиб қолган Гуанчжоу, Цюаньчжоу, Ханчжоу ва Янчжоу каби шаҳарлар билан бир параллелда жойлашганлигини қайд этишган. Ибн Хурдазбих, Ибн Рустах, Ибн ал-Надим, Абул Фидо, Ибн ал-Бакувий каби олимлар эса Силлани умумий шаклда Хитой шарқидаги юрт эканлиги тўғрисида хабар қолдиришган. Масалан, Ибн Хурдазбих (в. 886 й.)¹ “Китаб ал-масалик вал-мамалик” (Йўллар ва подшоҳликлар ҳақида китоб) асарида қуйидагиларни ёзган: “Силла Қансу²дан Хитойнинг энг чекка нуктасига қадар бўлган ҳудудда жойлашган заминдир” [5 : 70]. Ибн Рустах (в. 913 й.)³ “Китаб ал-аълақ ал-нафисах” (“Қимматбаҳо нарсалар китоби”) асарида қуйидагиларни келтирган: “Хитойнинг энг чекка қисмида олтинга тўлиб-тошган Силла номли ўлка мавжуд” [6 : 82-83]. Абул Фидо (1273-1331)⁴ “Китаб ал-мухтасар фи ахбар ал-башар” (“Инсоният жамияти хусусидаги умумий маълумотлар”) асарида қуйидаги маълумотни берган: “Хитой жанубида “Хитой хитойи” ёки қисқача “Силла” дея аталган жой бор. У орқали Тинч океанига чиқиш мумкин ва у улкан шаҳардир” [7 : 14].

Мусулмон олимлари асарларидан икки аср ўтиб, Корея яримороли ва мусулмон дунёси ўртасидаги денгиз йўли орқали амалга оширган савдо муносабатлари тўғрисида корейс тарихий манбаларида ҳам маълумотлар қайд этилган. Ўрта асрларга оид корейс манбаларида ислом дини ва унга эътиқод қилувчиларга нисбатан “ислом” ёки “мусулмон” тушунчаси эмас,

махаллий ҳудудда кенг тарқалган “даэсик” (“*daesik*”, хитой тилида муомалада бўлган “*dashi*” тушунчаси таъсири остида) номи ишлатилган.

Корейс кўҳна солномаси “*Goryeo-sa*”га кўра, Корё давлати (IX аср) ҳукмронлиги давомида мусулмон тижоратчилари Корея яриморолига уч маротаба сафар уюштириб қайтишган. Улардан биринчиси 1024 йил ой таквими бўйича ўнинчи ойда амалга ошган. Бу ҳақидаги хабарга биноан, ҳукуматга солиқ пулини олиб келаётган *Yeol-la-ja* исмли шахс “*daesik*” ўлкасидан келган юз нафар тижоратчини Корёга ўзи билан бошлаб келган. Яна мазкур манбада келгуси йилда ҳам юз нафар тижоратчи “*daesikguk*” (араб) денгизидан Корё давлатига сузиб келганлиги қайд этилган. Ушбу манбадаги яна бир маълумотга кўра, мусулмон тижоратчилари Корёга кемалар флотиллиси (ҳарбий кемалар мажмуи)да ташриф буюрган.

1040 йилга келиб мусулмон савдогарларининг Корея яриморолига навбатдаги сафари қайд этилган. Ушбу сафар ҳақида қолдирилган сатрлардан бу даврда икки томон ўртасидаги савдо айланмаси янада кенгайганлигини кўрсатади. Мисол учун, мусулмонлар симоб, фил суяги, сандал дарахти, мирра, саппан ва бошқа қимматбаҳо маҳсулотларни тижорат мақсадида олиб келганлар. Ушбу маҳсулотлар ўз экзотик табиати ва доривор хусусиятлари сабабли маҳаллий аҳоли томонидан юқори баҳоланган. Шу билан бирга, мазкур маҳсулотларнинг асл ватани турли минтақалар эканлигидан шундай хулоса қилиш мумкинки, айни пайтда денгиз савдо тармоғи кенг қамровли ва ўзгарувчан характерга эга бўлган.

АСОСИЙ ҚИСМ

Ўрта асрларда яшаган мусулмон олимларнинг Корея яримороли ҳақидаги билимлари нисбатан чекланганлигига қарамай, улардан баъзилар яриморолнинг ташқи ҳолатидан ташқари унинг ички тузилиши ҳақида ҳам ўзларининг ҳисоботларида муайян қимматбаҳо маълумотларни қолдирганлар. Хусусан, Ибн Хурдазбих бу тўғрисида қисқача қуйидаги маълумот берган: “Силла тоғли ўлка бўлиб, кўплаб ҳукмдорлар тарафидан идора қилинади...” [5 : 70]. Мазкур иқтибосдан Силланинг тоғли ўлка эканлиги аниқ бўлиб, “кўплаб подшоҳлар” тушунчаси эса ўша

¹ Асл келиб чиқиши Форс заминидан бўлган Абу Қосим Муҳаммад ибн Хурдазбих Дажла дарёси яқинидаги Самара шаҳри маҳаллий почта идорасининг раҳбари бўлиб хизмат қилган.

² Қансунинг географик жойлашуви ҳақида олимлар турли фикрларни билдирганлар. Қуйидаги моделга кўра (Ибн Баттута), Қансу номи Янцзе дарёсининг юқори қисмидаги Ханчжоунинг илк шакли ҳисобланади: Қансу – Кхансу – Кханса – Ханчжоу. Агар биз Қансуни Кхансу деб қарайдиган бўлсак, унда Ибн Хурдазбих келтирган ном замонавий денгиз порти Ханчжоуни ифодалаши маълуб бўлади.

³ Ибн Рустах келиб чиқиши форс миллатига мансуб бўлган. Унинг география фанига оид асарлари астрономик ёндашувларга эга бўлса-да, унинг қарашларидан Ер ўлчами, Макка ва Мадина жойлашуви, денгиз, дарё, иқлим, йўллар ўлчамини аниқлашда фойдаланилган.

⁴ Абул Фидонинг насл-насаби айюбийлар хонадонига бориб тоқалади. У ёшлигидан адабиёт ва ҳарбий санъат соҳасига қизиқиш билдирган. Кейинчалик у тарих ва география фанлари бўйича олиб борган илмий изланишлари натижасида мазкур йўналишдаги атоқли мусулмон шахслардан бири сифатида ном қозонган.

даврдаги хукмронлик тизимини ифодалаш учун қўлланилган. Қирол Вонсун (King Wonsong) хукмронлигидан бошлаб Бирлашган Силла қироллиги Пэкчэ ва Когурё давлатларини тўққиз провинцияга ажратиб, уларнинг ҳар бирига алоҳида ҳокимлар танланган ва улар “чонгван” – “бошлик” ёки “тодок” – “ҳоким” деб аталган.

XIII аср ўрталарида Корё мўғул империяси тасарруфидаги автоном давлатга айланиши оқибатида Корея яриморолидаги мусулмонларга нисбатан Хитойда бўлгани сингари “хуэй” тушунчаси (Хитойда “*huihui*” шаклида) ишлатилган. Кўп йиллар мобайнида корейс ва мусулмонлар ўртасида алоқаларни мазкур атама мисолида ўзгартиришга урғу берилганлиги юан Хитойи ва мўғул империясида мусулмонлар мақоми барқарор ва аҳамиятли бўлганлиги ҳамда улар маҳаллий ҳаётда фаол иштирок этганлигини кўрсатади. Демак, биринчи босқичда мусулмон ва корейслар ўртасидаги муносабатлар тижорат асосида бошланиб, мусулмонлар шунга монанд равишда “*daesik*” деб аталган бўлса, кейинги босқичда мусулмонларга нисбатан “*hoehoe*” атамаси ишлатилиб, бу ном ягона географик ҳудудда яшаб, шахсий тараққиёт йўлида у ернинг маҳаллий аҳолиси билан ҳамкорлик қиладиган ва ўз навбатида, рақобатга кирашадиган хорижий халқларнинг умумий мазмунини ифодалаган.

Корея тарихий ҳужжатларида “хуэй” атамаси илк бор Корё давлати мўғул-юан империяси таъсирига ўтган XIII асрнинг иккинчи ярмидан ишлатилган. Ислом динининг Хитойдаги тарихига оид бир қатор тадқиқотлар муаллифи Майкл Диллоннинг фикрича, “тарихда Хитойга кириб келган барча мусулмон халқлар умумий тарзда “хуэй” деб аталган. Аммо масалага аниқ фактлар асосида ёндашилса, бу тушунча асли марказий осийлик, туркий ва форсий забон мусулмон элат, яъни дунганларни ифодалаган” [1 : 3]. Кореяда эса “хуэй” атамаси орқали этник мансублиги ва асл ватанидан қатъий назар умумий тарзда яриморолда яшаб қолган мусулмонлар назарда тутилган [8]. Шу жиҳатдан, уларнинг жойлашиш даражаси ва маҳаллий маданиятга мослашуви ўзлари яшаётган муҳитга мос равишда кечган. Ихтиёрий равишда жамиятга мослашув жараёнида, баъзи мусулмонларга маҳаллий фамилияларни олиш, корейс аёлларига уйланиш ва ҳозирги кунга қадар

сакланиб келаётган нуфузли хонадонларга қариндош бўлиш имкони берилган.

Корея яримороли Юан империясининг бир қисмига айланиши оқибатида мўғул қўшинлари билан бир қаторда кўплаб мўғул амалдорлари ва улар эгаллаган ерлардаги турли халқ ҳамда элат вакиллари ҳам ушбу ҳудудга кириб келган бўлсалар-да, Корё ҳукумати чекланган мустақилликни сақлаб қолган ҳолда, XIII асрдаёқ илк глобализациялашган дунё тизимининг бир бўлагига айланган. Мўғул империясининг турли чеккаларида содир бўлган қитъалараро савдо – бу даврда Евроосиёдан етишиб чиққан саёхатчилар гуруҳи томонидан тилларда дoston қилинган. Тадқиқотлардан маълум бўлишича, 1242-1448 йиллар давомида сайёх, савдогар ёхуд элчилардан иборат умумий 126 дан ортиқ делегация Фарб христиан дунёси Марказий ёки Шарқий Осиёга сафар уюштирган [3 : 113-114]. Ушбу сафар ва ташрифлар амалий ҳарактерга эга бўлганлигини насл-насаби мусулмон халқларига мансуб Рашид ад-Дин (1247-1318) ни Корё давлатининг энг чекка ҳудудларини ҳам географик жиҳатдан билганлиги ҳақидаги маълумотлар тасдиқлайди [2 : 421].

Мўғул империяси томонидан турли ўлкалар босиб олинishi, ўз навбатида, маҳаллий билим ва маданият белгилари ўзаро кенг ҳудудларга тарқалишига ҳам асос бўлганлигини кўрсатади. Бу вақт оралиғида мусулмонлар ҳам яриморолга кириб келиб, ҳукумат ишлари ва сиёсатида муҳим роль ўйнаш билан бир қаторда ўлканинг доимий аҳолисига айландилар. Шу тарзда, Корё мўғуллар қўл остида бўлган давр мобайнида ўлкада мусулмон жамоаларини шаклланиши аввалги даврлардан кўра кучлироқ, кенг тарқалган ва табиий ҳолатга айланди. Анъанавий савдо йўллари орқали мусулмонлар элчи ва Корё шахзодаларига турмушга чиққан мўғул маликалари хизматчилари сифатида Корея яриморолига кириб келдилар. Корё Юан-мўғул империясининг мустамлака ҳудудида айланганидан эътиборан, мўғулларнинг истило қилган ўлкаларидаги расмий вакили – “даругачи”⁵ вазифасини Корея яриморолида баъзи мусулмонлар бажаришган.

⁵ “Даруга”, “даругабек”, “даругачи” – ўрта асрлар Марказий Осиё хонликларида хоннинг шахсий мулки тасарруфини назорат қилувчи расмий лавозим номи. Унинг асосий вазифаси хонлик ҳудудида солиқ ишларини бошқаришдан иборат бўлган. “Даругачи” Бухоро ва Хива хонликларида катта нуфузга эга бўлиб, ҳатто, ҳарбий қўшин фаолияти назоратида ҳам иштирок этган.

Натижада, Юан Хитойида бўлгани сингари, Корея яриморотида ҳам мусулмонлар вақтинчалик меҳмон ёки тижоратчи сифатида эмас, балки доимий аҳолининг бир қисми ўлароқ қабул қилинишган. 1279 йилда хуэй (дунган) халқи Қирол учун зиёфат уюштирганлиги ҳақидаги тарихий маълумот Корея қироли саройига мусулмонлар тез-тез ташриф буюриб турганлиги ва улар қироллик оиласи билан яқин алоқаларни йўлга қўйганлигини кўрсатади. Мусулмонлар жамоаси Корё давлати пойтахти ва унинг атрофида ташкил топган бўлиб, мусулмонларнинг қўпчилиги савдо ва никоҳ алоқалари сабабидан маҳаллий аҳоли билан аралашиб кетишган ва улардан баъзилари корейсча исмларни ўзлаштиришган.

Корё даврида мусулмонлар жамият ҳаётида фаол иштирок этганлиги ва маҳаллий анъаналарга мослашиб кетганлиги қабртошларида ҳам кўзга ташланади. Корё мусулмон қабртошлари устида олиб борилган сўнгги тадқиқотлар корейс ва мусулмонлар ўртасидаги алоқалар тарихини ёритиш учун янги ва қўшимча маълумотлар тақдим қилди. 1985 йилда Гуанжоудаги ноҳиялардан бирида жойлашган мусулмонлар қабристонлари устида қурилиш ишлари бошланиши натижасида ўзига хос конструкцияга эга қабр тошлари топилди⁶. Бу қабр тоши шакли ва тузилиши билан Шарқий Осиё услубини эслатса-да, араб ва хитой тилларидаги каллиграфик ёзувлари билан ундан фаркланиб турарди. Араб ёзувида қабр тошига Қуръони каримнинг “Бақара” сураси 255-ояти ёзилган бўлса, хитой ёзуви қабр тош четидаги нақш чизиги вазифасини бажарган ва унда Корё даврида корейс мусулмонлари орасида тарқалган “Рамазон” исми қайд этилган. Шунингдек, қабртошида у Гуанси провинциясида “даругачи” лавозимида ишлаганлиги ёзилган. Қолаверса, қабр тошида у “Зизенг (Zhizheng) ҳукмронлигининг тўққизинчи йили (1349) 38 ёшда вафот этганлиги” ва “дафн маросими 8-ойнинг 18-куни Гуанчжоу қасрининг шимолий қисмида бўлиб ўтганлиги” тўғрисидаги ёзувларни ўқиш мумкин. Ўз навбатида, қабртошига араб ёзувида у 1312 йил (Корё қироли Чунгсэон ҳукмронлигининг 4-йили) таваллуд топгани ва отасининг исми Алоуддин бўлгани ҳақида маълумот ёзиб қолдирилган. Шу билан бирга,

⁶ Илк бор мазкур қабртошни ўрганиш ишларини корейлик олим Парк Хюн-Гю ўзининг 2003 йил Хитой жанубига амалга оширган илмий сафари давомида олиб борди.

қабртошидаги чизгилар арабий каллиграфия услубидаги ёзувлар муаллифи “Арса” исмли шахс экани ва у Халаб (Алеппо) шахридан бўлгани ҳақида маълумот беради.

Дарҳақиқат, ислом динининг Кореядаги тарихи давомида аввалги сулола даврида мусулмонларнинг кечирган жўшқин ҳаёт тарзига нисбатан Чосон сулоласи ҳукмронлиги “сукунат вақти” ҳисобланади. Зотан, Чосон империяси (1392-1910)⁷нинг ассимиляция сиёсати остида Кореяда юқори ижтимоий ва иқтисодий мавқега эга бўлган мусулмонлар муқаддам риоя қилиниб келинган миллий кийимлар, урф-одатлар ва маросимларидан воз кечишга мажбур бўлишди.

Бу даврда конфуцийлик жамият учун ғоявий асос вазифасини ўтаган бўлиб, корейс халқи мазкур фалсафий таълимот тақдим қилган тушунча ва қарашлар орқали борлик ва динни англашга ҳаракат қилишган. Қолаверса, Чосон империясида ҳукмрон мавқега эришган нео-конфуцийлик бошқа динларнинг фаолият доирасини, жумладан, улардаги бажариш мумкин бўлган маросимлар ва маросимларда иштирок этиш ҳуқуқига эга шахсларни белгилаб берган. Оқибатда, буддизм ҳамда анимизм ва шаманизм каби ибтидоий диний тасаввурларни мужассамлаштирувчи маҳаллий динлар конфуцийлик таълимоти асосида қабул қилинган чекловлар доирасида фаолият юритишга мажбур бўлган. Христианлик (XVIII асрнинг сўнгги чорагида Корея яриморотида кўзга ташланган) ва XIX асрда вужудга келган Тонгхак диний эътиқоди “ёвузлик манбаи” деб эълон қилинган. Зеро, ушбу икки эътиқод тарафдорлари ҳукуматнинг ўз маросимларини назорат қилишга бўлган талабларини қабул қилишдан бош тортганлари сабабли давлат томонидан таъқиб остига олиниб, етакчилари қатл этилган.

Мазкур диний шароит ва Чосон сулоласининг маданий ассимиляция сиёсати остида 1427 йилда қирол Седжон (King Sejong,

⁷ Чосон қироллиги 1392 йилда Ёи Сеонгте томонидан ташкил қилиниб, тахминан 1897 йилга қадар давом этган. 1897 йил октябрь ойида у расман Корея империяси номини олган. Корё империяси қулаганлиги оқибатида ҳозирги Шимолий Корея таркибидаги Кэсон шахри ўрнида ташкил топган мазкур қиролликнинг пойтахти эса замонавий Сэул шаҳрининг қадимий ўрнида жойлашган. Шу ўринда айтиш лозимки, Чосун Кореядаги энг охириги ҳукмрон сулола ҳамда конфуцийлик таълимоти вакиллари узок бошқарган империя ҳисобланади.

1397-1450/1418-1450) Маросимлар вазирлиги (Yejo) томонидан ишлаб чиқилган “Чосон худудидаги диний озчилик гуруҳларнинг урф-одатларини тартибга келтириш ҳақидаги” қарорни имзолаши Кореядаги мусулмонлар учун ноқулай муҳитни юзага келтирган. Ушбу қарорда мусулмонларнинг кийиниш тарзи маҳаллий аҳолиникидан ажралиб туриши бошқа миллат вакиллари билан ўзаро никоҳ алоқаларини боғлашга монеълик қилувчи омил сифатида қораланиб, улар анъанавий кийиниш тарзига ўтиш орқали мазкур фарқни бартараф этишлари ва эътиқодларига оид ибодатларни бажаришни тўхтатишлари лозимлиги қайд этилган [8]. Табиийки, бу қарор расмий равишда Корея яриморотидаги мусулмон шахсиятининг ҳар қандай белгиси, айниқса, исломий маданият, ибодат ва урф-одатларга нисбатан чекловни ифодалаган.

Бошқа томондан, диний озчилик ҳақида чиқарилган мазкур қарор орқали мамлакатда мусулмонлар ўз ўрни ва нуфузига эга бўлганлигини тахмин қилиш мумкин. Чунки, мусулмонларга маҳаллий аҳоли билан ўзаро турмуш қуриш талаби қўйилиши улар Корея яриморотида “вақтинча жамоа” эмас, “доимий фуқаро” сифатида эътироф этилганлигини билдиради. Шунингдек, бу даврда мусулмонларнинг туб ерлик халқ турмуш тарзига мослашиб кетиши натижасида, ислом динининг минтақага хос хусусияти – диний тушунчаларнинг маҳаллий инсонлар тилига мувофиқ аташ урф бўлган. Масалан, мусулмонлар орасида етук диний билимга эга олимлар “хуэй-самун”, яъни, “мусулмон имом” ва ибодатларни бажаришда бош бўлувчи маъносидаги “доро” тушунчалари билан аталганлар.

Тарихий жиҳатдан олиб қаралса, ислом дунёси ва Корея яримороти ўртасидаги маданий алоқалар минг йилдан ортиқ даврга бориб тақалади. Бу давр оралиғида, Чосон империяси ҳукмронлик вақтидаги каби диний аккультурация жараёни ҳисобга олмаганда, тарих иккитомонлама жиддий қарама-қаршилик ҳамда урушларга гувоҳ бўлмаган. Минтақага ислом динининг кириб тарқалиши жараёни корейслар билан ўзаро тинч, очиқ ва бағрикенгликка асосланган мулоқот шароитида кечган. Бошқача айтганда, мусулмонлар ва ғайридин осиеликлар ўртасидаги алоқалар рухий-маънавий ва маданий англаш асосида тартибга келтирилиб борилган.

ХУЛОСА

Хулоса қилиш мумкинки, бугунги кунда Корея яриморотида мусулмонлар камчиликини ташкил қилиши ва баъзи протестант гуруҳлар фаолияти таъсирида исломофобик кайфиятнинг ёйилиши [4] диний қарама-қаршилик ёки маданий идентификациялар ўртасидаги турфа хиллик билан боғлиқ бўлмай, балки Чосон империясининг уч юзлик маданий изоляция сиёсати оқибатида корейс ва мусулмон халқлари ўртасидаги алоқалар тарихидан беҳабарлик асосий омил бўлиб қолмоқда. Шу нуқтаи назардан, мусулмон дунёси ва Корея Республикаси ўртасидаги муносабатлар истиқболи нафақат иқтисодий манфаатлар, балки ислом ва конфуцийлик таълимотлари ўзагидаги бағрикенглик руҳиятидан келиб чиқиб янада ишончли ва мустаҳкам кўриниш олишини умид қилиш мумкин.

МАНБА ВА АДАБИЁТЛАР РЎЙХАТИ

1. Dillon, Michael. China's Muslim Hui Community: Migration, Settlement and Sects. Surrey: Curzon Press, 1999. – P. 3.
2. Rashid al-Din (c. 1307), Jami al-Tawarikh Volume II, Kim Ho-Dong (2005) (trans.) [The Successors of Genghis Khan], Seoul. 421.
3. Thomas T. Allsen. Culture and Conquest in Mongol Eurasia. – Cambridge, 2001. – P. 113-114.
4. Two Contradictory Trends in Recent Korean Society: Understanding Islam and Islamophobia Submitted by Hee Soo Lee, Ph.D Professor/Dept. of Cultural Anthropology/ Director/ Institute of Cultural Properties Hanyang University (Seoul, KOREA) To Conference On “Dialogue, A Common Human Bond” sponsord by Muslim World League (Taipei – Taiwan, Rabi’I 18 and 19, 1432 H, February 21 and 22, 2011)
5. Абу Қосим Муҳаммад ибн Хурдазбих. Китаб ал-масалик ва мамалик. - Лейден, 1882. – Б. 70.
6. Абу Али Аҳмад ибн Умар ал-Форсий ал-Исфажоний ибн Рустах. Китаб ал аълақ ал-нафиса. – Лейден, 1892. – Б. 82-83.
7. Имодиддин Исмоил Абу Фидо. Китаб ал-мухтасар фи ахбар ал-башар (1-жилд). – Қоҳира: Ал-матбаах ал-хусайнияҳ ал-мисрияҳ, 1956. – Б. 14.
8. In-Sung Kim Han. Muslims in Medieval Korea: Personal Encounters with Connected World / https://www.islamawareness.net/Asia/KoreaSouth/ks_article101.pdf